

Modálne slovesá *môcť* a *musieť* ako modifikátory ilokučnej sily výpovede*

Martina Ivanová

Inštitút slovakistiky, všeobecnej jazykovedy a masmediálnych štúdií,
Filozofická fakulta, Prešovská univerzita, Prešov

1. Úvodné poznámky

V našej štúdiu sa pokúšame stanoviť úlohu modalizátorov *môcť* a *musieť* ako modifikátorov ilokučnej sily výpovede na základe frekvencie kolokácií týchto operátorov s performatívnymi jednotlivých skupín rečových aktov v Slovenskom národnom korpuse (ďalej SNK, korpusová verzia prim-3.0-vyv).¹

Univerzálnym jazykovým prostriedkom realizácie a indikácie komunikačných funkcií je performatívne použitie sloviess, ktorými sa tieto funkcie označujú (používa sa aj termín ilokučné slovesá). Prípady vyjadrenia ilokučnej funkcie performatívnym slovesom sa označujú tiež ako explicitná performatívna formula. Performatívne použité slovesá sú principiálne slovesami hovorenia. Použitie takéhoto slovesa v sebe zahŕňa performanciu príslušného ilokučného aktu, ako aj odkaz na túto performanciu. Z hľadiska vidovej charakteristiky platí, že performatívne možno použiť len imperfektíva, avšak vyjadruje sa nimi ukončený skutok (Grepl – Karlík, 1998).

Ilokučná sila môže byť explicitne indikovaná pomocou performatívne použitých sloviess alebo je danej výpovedi prisúdená na základe interpretácie. Performatívne použité slovesá sú podskupinou ilokučných sloviess: *Oznamujem vám, že...*, *Prikazujem vám, aby...*, *Potvrdzujem, že...* Nie všetky ilokučné slovesá nemožno použiť performatívne, ale môžu o ilokučnej funkcii referovať: **Vyhrážam sa ti, že to poviem mame. – Poviem to mame. – Vyhrázaš sa mi?* V tomto zmysle sa rozlišuje performatívne, deskriptívne a terminologické použitie ilokučných sloviess (porovnaj Encyklopedický slovník češtiny, 2002).

Viacerí autori pritom konštatujú, že použitie explicitných performatívnych formúl nie je obvyklé, prirodzené, resp. že sa ich používanie spája len s istými komunikačnými situáciami. Táto téza však platí len vtedy, ak ide o nemoifikované performatívne slovesá. Naopak, ukazuje sa ako nepresná, pokiaľ skúmame prípady performatívnych sloviess modifikovaných modálnymi relátormi.

2. Problematika hedgingu

Otázka spájateľnosti modálnych sloviess s performatívne použitými slovesami sa v jazykovednej literatúre traktovala v súvislosti s problematikou tzv. hedges. Používanie termínu *hedge* ako lingvistického termínu sa spája so začiatkom 70. rokov, keď

¹ V teoretickej literatúre existuje viacero klasifikácií rečových aktov, ktoré sa líšia najmä z hľadiska terminologického uchopenia a z hľadiska rozsahu jednotlivých tried. V našej práci sa budeme opierať o klasifikáciu M. Grepla (1998).

G. Lakoff publikoval svoju štúdiu *Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts* (1972). G. Lakoff v tejto štúdií skúmal logické vlastnosti výrazov ako *rather, largely, in a manner of speaking, very*, najmä ich schopnosť „robiť veci nejasné“ (Lakoff, 1972; citované podľa Schröder – Zimmer). V zhode s Lakoffovými závermi termín *hedge* P. Brownová a S. C. Levinson (1987; citované podľa Schröder – Zimmer) definovali ako „slovo alebo frázu, ktorá modifikuje stupeň účasti predikátu alebo nominálnej frázy v zmysle toho, čo je čiastočne pravdivé s ohľadom na isté okolnosti alebo viac pravdivé, než by sa očakávalo“. Na základe spomínaného vymedzenia možno funkciu hedgingu špecifikovať ako zmiernovanie (detenzifikátory) alebo posilňovanie (intenzifikátory) kategorickosti tvrdenia – čo je úlohou epistemickej modálnosti. Rozdiel medzi epistemicou modálnosťou a hedgingom možno vidieť v tom, že zatiaľ čo v prípade epistemickej modálnosti ide o kognitívnu modifikáciu propozície z hľadiska stupňa presvedčenia hovoriaceho o reálnosti, resp. ireálnosti propozičného obsahu, v prípade hedgingu ide o obmedzovanie, resp. posilňovanie ilokučnej sily výpovede ako jednej zo zdvorilostných komunikačných stratégií, teda o komunikačno-pragmatickú modifikáciu propozície (porovnaj Hirschová, 2006). Idea tzv. *hedged performatives* znamenala rozšírenie koncepcie tzv. *hedges*. Predstavil ju B. Fraser v roku 1975 v rovnomennej štúdií, v ktorej skúmal vplyv modálnych slovies na ilokučný akt v performatívnych výpovediach typu *I must advise you to remain quiet*.

3. Sémantika modálnych relátorov

Pri skúmaní modálnych slovies *môcť* a *musieť* ako modifikátorov performatívov možno vyjsť z ich primárnych významov, a to z významov nutnosti, možnosti, vôle a dovolenia. E. Benešová (1971) rozlišuje tzv. debitív (*musieť*), hortatív (*mať*), posibilitív (*môcť*), faktitív (*vedieť*), permissív (*smieť*) a volitív (*chcieť*). V prístupe M. Grepla a P. Karlíka (1998) sa vymedzujú tri základné oblasti modálnych významov: nutnosť, možnosť a zámer. V rámci nutnosti sa rozlišuje a) nevyhnutnosť, b) očakávanosť, c) vhodnosť (nižšia miera nutnosti), v rámci kategórie možnosti zasa a) objektívna možnosť, b) dovolenie, c) schopnosť. V rámci kategórie zámeru sa rozlišuje a) „mať úmysel“ a b) „mať záujem“. Benešovej kategórie debitívu a hortatívu sa tu teda klasifikujú ako prípady nevyhnutnosti, kategórie posibilitívu, permissívu a faktitívu ako prípady možnosti a kategória volitívu ako prípad zámeru.

V prípade modálneho relátora *musieť* ide o význam necesitatívnosti, čiže rolu tohto modalizátora ako modifikátora performatívu by bolo možné opísať formulou „je to nevyhnutné“ (ako výraz objektívnej nutnosti alebo cudzej vôle). V prípade modálneho relátora *môcť* ide o vyjadrenie deontického významu posibility v zmysle „mám možnosť/schopnosť“. Využiť možno aj zistenia E. Sweetserovej, ktorá v diele *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure* (1990) v rámci Talmyho koncepcie „silovej dynamiky“ charakterizuje modálny relátor *musieť* ako vyjadrenie „compelling force directing the subject to the choice of some specific act“ (teda ako „nevyhnutnú silu, ktorá vedie subjekt k voľbe špecifického aktu“) a modálny relátor *môcť* ako „taking away a potentially present barrier“ („odstránenie potenciálne prítomnej bariéry“).

V koncepcii J. Dolníka (2005) pri hodnotení modálnych významov ako dôležitý faktor vystupuje axiologická reakcia činiteľa deja. Axiologická reakcia spočíva v reali-

zácií preferenčného vzťahu k entite, má teda blízko k významu volitívnosti. Na tomto základe možno konštatovať kauzálny súvis medzi modálnym slovesom *chcieť* s modálnym relátormi *môcť* a *musieť*. Oblasť možného, teda pripustenie ďalšej alternatívy, hovoriaci spája s chceným. Nutné, t. j. vylúčenie inej možnosti, sa u hovoriaceho spája buď s chceným, alebo nechceným, avšak axiologická reakcia činiteľa deja sa pri nutnosti zintenzívňuje (Dolník, 2005, s. 36).

4. Modálny relátor *musieť*

4.1 Asertívne performatívy

V nasledujúcej tabuľke prinášame korpusové zistenia týkajúce sa výskytu kolokácií asertívnych performatívnych verb z jednotlivých tried s modálnym relátorom *musieť*.

Tabuľka 1. Kolokácie modálneho relátora *musieť* s asertívnymi performatívmi

	musím
oznámiť	58
povedať	1078
konštatovať	121
pripomenúť	59
spomenúť	111
potvrdiť	15
vyhlásiť	8

Korpusová databáza kolokácií modálnych relátorov a asertívnych performatívov nám odhaľuje, že v rámci tejto skupiny možno pozorovať približne podobnú frekvenciu hedgingu, pokiaľ ide o pomer medzi uplatnením modálnych relátorov *môcť* a *musieť* pri slovesách *oznámiť*, *povedať*, *oznámiť* a *konštatovať* (rovnomé zastúpenie hedgingu prostredníctvom modálnych relátorov *môcť* a *musieť*), inak sa správajú slovesá *pripomenúť* a *spomenúť* (vyšší výskyt hedgingu v prospech modálneho relátora *musieť*) a slovesá *potvrdiť* a *vyhlásiť* (vyšší výskyt hedgingu v prospech modálneho relátora *môcť*).

Pokiaľ ide o hedging performatívov *oznámiť* a *konštatovať*, v zásade platí tendencia, že hedging prostredníctvom modálneho relátora *musieť* sa spája s obohatením vedomia adresáta o nepriaznivú informáciu. Pokiaľ ide o zmiernenie, resp. posilnenie ilokučnej sily výpovede, možno konštatovať, že hedging prostredníctvom modálneho relátora *musieť* suspenduje ilokučnú silu oznámenia (v zmysle „nechcem, ale nemám inú možnosť“). Keďže ide o informáciu nepriaznivú pre adresáta, v kolokačnom okolí takto modifikovaných performatívov sa vyskytujú prvky, pomocou ktorých sa hovoriaci snaží minimalizovať „škody“, ktoré svojou informáciou adresátovi môže spôsobiť v zmysle pragmatického konceptu negatívnej zdvorilosti (Brownová – Levinson, 1987, citované podľa Hirschová, 2006). Zároveň tieto prvky ako súčasť zdvorilostnej stratégie maximalizujú zásadu sympatie hovoriaceho vo vzťahu k adresátovi.

- (1) S ľútosťou v mojom srdci vám <musím> oznámiť, že minister obrany Gojko Šušak zomrel.
- (2) Žiaľ, po dobrých zvestiach vám <musím> oznámiť aj horšie.

(3) S veľkou bolesťou <musím> konštatovať, že diskusia týkajúca sa arcibiskupa kardinála Groera dôveru cirkvi poškodila.

(4) Nerád, ale <musím> potvrdiť aj prepojenie SIS s organizovaným zločinom.

Niekedy sa hedging prostredníctvom modálneho relátora *musieť* využíva aj v prípade takého vyjadrenia hovoriaceho, ktoré možno charakterizovať ako neochotné, prípadne nevyhnutné oznámenie informácie. V kolokačnom okolí takto modifikovaných performatívov sa objavuje adverbálne určenie prípustky. Výpovede s koncesívnymi adverbálnymi určeními z komunikačno-pragmatického hľadiska manifestujú snahu hovoriaceho informovať objektívne, čím sa zároveň maximalizuje kooperačná zásada kvality.

(5) Napriek všetkým mojim výhradám <musím> však konštatovať, že predovšetkým vďaka osobnej statočnosti publicistov, niektorých vydavateľov a prevádzkovateľov rozhlasového televízie vychádzajú noviny a časopisy.

Modálny relátor *musieť* v kolokácii s asertívnym performatívom sa tiež často vyskytuje po adverzatívnych relátoroch, ktorými sa pripája rozporné tvrdenie k výpovedi. To má funkciu poistky pred očakávanou námietkou, nesúhlasom alebo odmietnutím (porovnaj Kesselová, 2007). Prítomnosť modálneho relátora *musieť* v tomto prípade suspenduje ilokučnú silu tvrdenia, hovoriaci ním dáva najavo, že hoci si je vedomý rozporu s všeobecne prijímanou či očakávanou mienkou, konštatovanie faktu považuje za nevyhnutné.

(6) Je to síce prekvapujúce, ale <musím> povedať, že je dobrou kuchárkou.

(7) Bolo to veľmi zvláštne. Ale <musím> povedať, že ako režiséra ma otec s bratom brali veľmi dobre.

Hedging performatívov *spomenúť* a *pripomenúť* sa realizuje dominantne prostredníctvom modálneho relátora *musieť*. Výraznejšie zastúpenie hedgingu prostredníctvom modálneho relátora *môcť* sledujeme pri performatíve *spomenúť*. Možno to vysvetlíť polysémiou slovesa *spomenúť*, pri ktorom možno vymedziť dva významy, a to 1. zmeniť sa („stručne, letmo, náhodne povedať“), 2. pripomenúť („upozorniť na niečo“). V prípade, že sa v príslušnej výpovedi realizuje primárny význam, hedging performatívu možno realizovať prostredníctvom relátora *môcť* i prostredníctvom relátora *musieť*.

(8) Z úspechov <môžem> spomenúť dvakrát druhé miesto na majstrovstvách New Jersey.

(9) Niečo <musím> prednostne spomenúť – strava bola vynikajúca.

Kľúč k vyššiemu výskytu modálneho relátora *musieť* v prípade performatívu *pripomenúť* a sekundárneho významu performatívu *spomenúť* možno hľadať v ich sémantickej charakteristike. Zo sémantického hľadiska predstavujú totiž výpovede so spomínanými performatívmi výzvu smerom k adresátovi, ich cieľom je obrátiť pozornosť adresáta na to, čo opomenul alebo prehliadol. Preto v kolokačnom okolí daných performatívov možno sledovať výskyt výpovedí, ktorými sa vyjadrujú rôzne remediálne interakčné komentáre.² Hovoriaci prostredníctvom nich dáva adresátovi najavo, že si je vedomý porušenia zdvorilostných, resp. kooperačných pravidiel komunikácie. Spolu s týmito výpoveďami funguje hedging ako poistka pre hovoriaceho, aby nemohol byť z porušovania týchto pravidiel obvinený.

(10) Nechcem byť netaktný, ale <musím> vám pripomenúť vašu zlú povesť.

(11) Žiaľ, <musím> vám pripomenúť, že zostávate korunnou svedkyňou.

² Termín remediálna výpoveď používame podľa M. Hirschovej (2006).

Čiastočnú neutralizáciu protikladu modálnych relátorov *môcť* a *musieť* možno pozorovať v kolokáciách s performatívom *povedať*.

(12) Všimol som si Vaše aktivity a <musím> (môžem) Vám povedať, že sa mi páči, ako sa to snažíte urobiť.

(13) Po ročnom používaní programu <môžem> (musím) povedať jedine: bezproblémový soft, odporúčam!

Častou stratégiou hovoriaceho je deklarovať status, ktorý ho k oznámeniu priaznivej či nepriaznivej informácie oprávňuje. Prihlásenie sa k statusu je kompatibilné so sémantikou oboch modálnych relátorov, v prípade slovesa *môcť* ide o význam „ja ako X mám schopnosť“, v prípade slovesa *musieť* zasa význam „ja ako X mám povinnosť“. V tomto zmysle oba operátory fungujú ako tzv. statusové afirmátory a súčasťou takýchto výpovedí je subjektový komplement, ktorým sa daný status či funkcia jeho nositeľa špecifikuje.

(14) Ako lekárnik <môžem> konštatovať, že tento zákon o lieku nepovažujem za ideálny.

(15) Nuž ja ako lekár <môžem> len konštatovať, že investícia napríklad 20-tisíc do firmy Drukos je oveľa bezpečnejšia ako kúpa štátnych obligácií SR.

4.2 Direktívne performatívy

Výsledky korpusových zistení o kolokáciách direktívnych performatívov s modálnym relátorom *musieť* prezentujeme v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 2. Kolokácie modálneho relátora *musieť* s direktívnymi performatívmi

	musím
požiadať	41
prikázať	0
rozkázať	0
poprosiť	12
navrhnúť	2
poradiť	27
odporučiť	1
vyzvať	2
ponúknuť	1
pozvať	0
zakázať	0

Pokiaľ ide o klasifikáciu direktívov, faktorom ovplyvňujúcim podobu hedgingu direktívnych performatívov je klasifikácia direktívnych aktov z hľadiska stupňa ich obligatórnosti. Na základe tohto faktora možno jednotlivé druhy výziev umiestniť na škále medzi pólmi obligatórnosť – neobligatórnosť, krajný stupeň obligatórnosti potom predstavujú také výpovede, ktoré plnia direktívnu KF povelu, príkazu, rozkazu, zákaz, nižšou mierou obligatórnosti sa vyznačuje výzva a inštrukcia a najnižšiu mieru obligatórnosti evidujeme pri výpovediach s KF rady, návrhu, prosby. Náprotivok ku krajnému stupňu kategorickej obligatórnosti na póle neobligatórnosti neevidujeme, keďže pri direktívnych rečových aktoch ide vždy o záväzok adresáta, aby vykonal realizoval propozičný obsah výpovede hovoriaceho.

Možno vysloviť predpoklad, že tie výpovede s direktívnou KF, ktoré sa blížila k pólu kategorickej obligatórnosti, sa budú v rámci hedgingu preferenčne spájať s modál-

ným relátorom *musieť* a výpovede s direktívnou KF, ktoré sú charakteristické nižším stupňom obligatórnosti, zasa s modálnym relátorom *môcť*.

Korpusové doklady potvrdzujú tento predpoklad pri performatíve *vyzvať*, pri ktorom sa vyskytuje len hedging prostredníctvom modálneho relátora *musieť*.

(16) Nezvyknem klásť svoje myšlienky a pocity na papier, ale <musím> vyzvať svojich spoluobčanov, aby sa nedali oklamať.

(17) Zároveň cítim, že vás <musím> vyzvať, aby ste túto otázku vzali ako tú najrozhodujúcejšiu.

Pre výpovede s KF rozkazu, príkazu, povelu a zákazu, ktoré charakterizujeme sémantickými príznakmi +adhibitívnosť, resp. +prohibitívnosť a +maximálna obligatórnosť, nie je hedging performatívov v rámci explicitných performatívnych formúl v korpuse doložený. Vysvetliť to možno práve na základe pragmatického komponentu obligatórnosti. Kategoricky formulovaný rozkaz, príkaz, resp. zákaz totiž potenciálne porušuje zdvorilostný princíp a hovoriaci k nemu teda siahne len v nevyhnutnom prípade: ak zámer realizovať propozíciu vníma ako nevyhnutný akt. V prípade, že potrebuje túto kategorickosť z hľadiska zdvorilostnej stratégie zmierniť, môže namiesto hedgingu zvoliť performatív, ktorý je z hľadiska stupňa kategorickosti neutrálnejší. Týmto performatívom býva najčastejšie sloveso *požiadat'*, ktorým sa primárne vyjadruje žiadosť. Žiadosť sa na rozdiel od príkazu, zákazu a rozkazu spája s takými pragmatickými komponentmi, ako je dobrovoľnosť reakcie adresáta a nižšia miera autoritatívnosti vo vzťahu hovoriaci – adresát. Hedging performatívu *požiadat'* v rámci explicitnej performatívnej formuly s KF rozkazu, resp. príkazu je determinovaný mierou zdvorilosti, ktorú hovoriaci pri tomto direktívnom rečovom akte uplatňuje. Preferenciu hedgingu prostredníctvom modálneho relátora *musieť* možno interpretovať ako také obmedzenie ilokučnej sily direktívu, ktoré daný rozkaz, zákaz či žiadosť vyjadruje ako objektívne nutný, resp. podmienený cudzou vôľou.

(18) Prepáčte, pane,“ trval na svojom Louis. „Ale <musím> vás požiadať, aby ste vyprázdnilí vrecká.“

(19) Žiaľ, <musím> vás požiadať, aby ste odišli.

(20) Veľmi ma to mrzí, ale <musím> vás požiadať, aby ste ten trezor otvorili.

Kolokácie modálneho relátora *musieť* s performatívom *poprosiť* možno interpretovať ako výpovede, ktorých KF sa blíži k funkcii (zdvorilého) rozkazu. Dôkazom je súbor pragmatických komponentov, ktorými možno tieto výpovede charakterizovať: nižšia miera závislosti hovoriaceho na adresátovi, relatívna dobrovoľnosť reakcie adresáta, vyššia miera obligatórnosti. Tieto výpovede možno chápať ako exploataciu zdvorilostného princípu, ktorú vymedzil G. H. Leech (1983, citované podľa Hirschová, 2006) pre oblasť irónie a ktorú by bolo možné parafrázovať takto: Ak musíš niekomu adresovať kategorický direktív s KF príkazu, rozkazu, resp. zákazu, urob to takým spôsobom, ktorý nebude v otvorenom konflikte s princípom zdvorilosti.

(21) Ak budete na tom nástožiť, <musím> vás poprosiť, aby ste odišli.

(22) <Musím> vás poprosiť, aby ste svojich rodičov úradne identifikovali.

4.3 Interogatívne performatívy

V rámci interogatívnych rečových aktov sme skúmali performatívy vyjadrujúce otázku a jej varianty: *opýtať sa*, *spýtať sa*, *(po)informovať sa*. Výsledky korpusových zistení prinášame v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 3. Kolokácie modálneho relátora *musieť* s interogatívnymi performatívmi

	musieť
opýtať sa	27
spýtať sa	19
(po)informovať sa	7

Pri interogatívnych performatívoch opäť platí, že hedging prostredníctvom modálneho relátora *musieť* fixuje ilokučnú silu výpovede, keďže ide o vyjadrenie nevyhnutnosti. Hovoriaci často prostredníctvom hedgingu signalizuje porušenie kooperačného princípu, najmä zásady vzťahu zo strany adresáta. Z tohto dôvodu sa modálny relátor často realizuje po adverzatívnych relátoroch.

- (23) Tak sa ťa <musím> opýtať ešte raz: ktorý hlas je tvoj a ktorý netvoj?
- (24) Nemám rád pokrútené konšpiračné teórie o židovskej lobby vo svete, ale <musím> sa spýtať, čo sa musí stať, aby sa konečne zrealizoval tlak.
- (25) V tom prípade ja sa vás <musím> opýtať, čo myslíte pod slovom „k tej situácii“?

4.4 Komisívne performatívy

Komisívne rečové akty vyjadrujú sľub a jeho varianty. V tejto podskupine sme skúmali performatívy vyjadrujúce sľub a jeho varianty (*sľúbiť*, *prisahať*, *zaviazať sa*) a odmietnutie (*odmietnuť*).

Tabuľka 4. Kolokácie modálneho relátora *musím* s komisívnymi performatívmi

	musím
sľúbiť	0
prisahať	0
zaviazať sa	0
odmietnuť	17

V prípade explicitných performatívnych formúl v rámci komisívnych KF nie je modifikácia predikátu modálnym relátorom typická. Hedging explicitných performatívnych formúl s komisívnymi KF prostredníctvom modálneho relátora *musieť* sa vyskytuje len pri prototypovom predikáte *odmietnuť*.

Predikát *odmietnuť* sa spája s oboma modálnymi relátormi. V prípade modálneho relátora *musieť* možno jeho použitie vysvetliť tak, že v prípade odmietnutia ide o porušenie kooperačného princípu, konkrétne maximy vzťahu. Použitím modálneho relátora *musieť* sa táto nekooperatívnosť vyvažuje posilnením zdvorilostného aspektu. V týchto prípadoch modálny relátor suspenduje ilokučnú silu vyjadrenú slovesom *odmietnuť*, keď sa nerealizácia propozičného obsahu prezentuje adresátovi ako nutná, daná objektívnymi okolnosťami alebo ako výraz cudzej vôle:

- (26) Stále to <musím> odmietnuť, lebo jednoducho variť neviem.

Nekooperatívnosť odmietnutia sa preto vo výpovedi zmierňuje napr. uplatnením maximy súhlasu (pr. 27) alebo aplikovaním tzv. remediálnych stratégií, napr. ospravedlnenia (pr. 28):

- (27) Chcem sa poďakovať za veľkorysú ponuku, ale <musím> ju odmietnuť.
- (28) Ak rozprávaš o slečne Inamurovej, je mi ľúto, ale <musím> odmietnuť tvoju ponuku.

V pragmalinguistickej koncepcii P. Brownovej a S. C. Levinsona ide o zdvorilostnú stratégiu, ktorú autori označujú ako negatívnu zdvorilosť (porovnaj Hirschová, 2006).

4.5 Permisívne a koncesívne performatívy

Permisívne a koncesívne rečové akty vyjadrujú (ne)súhlas a jeho varianty, v našom materiáli sme skúmali performatívy *súhlasit'*, *uznať*, *priznať*, *pripustiť* a *odmietnuť*.

Tabuľka 5. Kolokácie modálneho relátora musieť s permisívnymi a koncesívnymi performatívmi

	musím
súhlasit'	31
uznať	219
priznať	483
pripustiť	91
odmietnuť	17

Z komunikačno-pragmatického hľadiska sa výpovede s permisívnou a koncesívnou KF charakterizujú zámerom odstrániť pre daný prípad platné prekážky (normy, konvencie, nariadenia), ktoré bránia adresátovi vykonať to, čo si vykonať praje či chce. Z funkčného hľadiska sa rozlišuje 1. dovoľenie, resp. súhlas hovoriaceho, aby adresát vykonal to, čo chce, 2. dovoľenie, resp. súhlas hovoriaceho s tým, čo adresát hovorí. Možno konštatovať, že hedging príslušných performatívov sa realizuje dominantne v súvislosti s druhým typom permisívnych a koncesívnych výpovedí. Z hľadiska stupňa ochoty hovoriaceho možno permisívnosť kategorizovať na škále dovoľenie – súhlas – pripustenie – rezignácia (neochotné dovoľenie/súhlas) – odmietnutie. Tieto KF sa vyjadrujú v rámci explicitných performatívnych formúl prostredníctvom performatívov *súhlasit'*, *pripustiť*, *uznať*, *priznať* a *odmietnuť*. V jazykovednej literatúre sa konštatuje, že explicitná performatívna formula nie je možná pri realizácii neochotného dovoľenia a súhlasu. Z našich výskumov vyplýva, že neochotný súhlas možno vyjadriť prostredníctvom hedgingu performatívu *súhlasit'* modálnym relátorom *musieť*.

(29) Možno niektoré reakcie doma sú prehnané, ale s viacerými <musím> čiastočne súhlasiť, lebo očakávania boli väčšie.

(30) V tomto prípade <musím súhlasiť> s názorom českej strany, že ide o porušenie dohody.

Vo väčšine prípadov ide o explicitne vyjadrený neochotný súhlas hovoriaceho s treťou osobou, a tým vlastne o implicitné vyjadrenie nesúhlasu s mienkou adresáta. Prítomnosť modálneho relátora možno hodnotiť ako prostriedok na prekonanie nesúladu medzi princípom zdvorilosti (zásadou súhlasu) a zámerom produktora vyjadriť svoju mienku (zásada kvality). Na zmiernenie tohto nesúladu sa v kooperácii s modálnym relátorom využívajú výpovede, ktoré tento implicitný nesúhlas s adresátom zmiernujú.

(31) Bohužiaľ <musím> s ním súhlasiť, pretože pochybujem, že by to bolo vhodné.

(32) S Noahom bohužiaľ <musím> súhlasiť,“ vzdoroval Morrison svojmu šéfovi.

(33) Veľmi ma to mrzí, ale <musím> súhlasiť s Odysseom.

Častý je typ s podmienkovou vedľajšou vetou, prostredníctvom ktorej sa vlastne vyjadruje motivujúca okolnosť vedúca k súhlasu hovoriaceho. Súhlas hovoriaceho je v tomto prípade chápané ako nevyhnutná konzekvencia tejto motivujúcej okolnosti.

(34) Ak beriem tú dvojitú väzbu vážne, tak potom <musím> naraz súhlasiť s Trianonom a odsúdiť ho.

Hedging prostredníctvom modálneho relátora *musieť* sa preferenčne využíva pri performatívoch *uznať*, *priznať* a *pripustiť*. Vyjadruje sa nimi neochotný súhlas

s adresátom, pričom hedging tu funguje ako prostriedok na zmiernenie ohrozenia tváre produktora.

(35) Hoci mamin originál bol vždy lepší a <musím uznať>, že aj otec ma už v tomto smere tromfol.

(36) Keď sa obzriem na predchádzajúce roky života, trochu sa hanbím, ale <musím pripustiť>, že som bol úbohý poslucháč.

Pri vyjadrení odmietnutia sa do opozície stavajú dva komunikačné princípy: zásada kvality a zdvorilostný princíp. Využitie modálneho relátora *musieť*, prostredníctvom ktorého sa odmietnutie vyjadruje ako (objektívnou skutočnosťou daná) nevyhnutnosť, funguje v zásade ako isté komunikačné alibi hovoriaceho.

(37) V tomto bode <musím> nesúhlasiť,“ namietol Tony a odložil červené plniace pero.

(38) Opäť s vami <musím> nesúhlasiť, pretože absolventská prax je zatiaľ veľkým problémom.

4.6 Admonitívne performatívy

Admonitívne rečové akty plnia KF varovania a niektorí autori ich zaraďujú k direktívom. V našom materiáli sme skúmali performatívy *varovať* a *vystríhať*.

Tabuľka 8. Kolokácie modálnych relátorov môcť a musieť s admonitívnymi performatívmi

	musím
varovať	22
vystríhať	4

Admonitívne výpovede s KF varovania sa snažia priviesť adresáta vykonaniu/nevykonaniu niečoho, čo by malo preňho v prípade neuposlúchnutia negatívne následky. V komunikačno-pragmatickej charakteristike varovacích výpovedných aktov sa zdôrazňuje ich príbuznosť s direktívami, jediným rozdielom je práve prítomnosť negatívnych konzekvencií, resp. sankcií pre adresáta (aj keď viacerí autori pochybujú, či je to dostatočne silné kritérium na vymedzenie osobitného typu výpovedí). Z tohto hľadiska varovacie výpovede predstavujú nedodržanie jedného z troch pragmatických pravidiel, ktoré vymedzila R. Lakoffová (1973), a to pravidlo „Do not impose“ („nikomu nič nevnučaj“). Hovoriaci porušovanie tohto pravidla vyvažuje práve hedgingom prostredníctvom modálneho relátora *musieť*, ktorý v týchto typoch výpovedí jednoznačne dominuje. Suspendovanie ilokučnej sily varovania či výstrahy spočíva v tom, že sa ich realizácia prostredníctvom slovesa *musieť* predostiera ako nevyhnutnosť. Ide tak vlastne o kompromis medzi snahou hovoriaceho dosiahnuť svoj cieľ (vyjadriť varovanie či výstrahu) a potenciálnym porušovaním zdvorilostného princípu.

(39) Ale ak ma neposlúchnete <musím> vás varovať. Len čo sa vrátim, pošlem odkaz zástupcovi.

(40) Ale, zlatko, <musím> vás varovať: v tomto tábore nie sú povolené psy.

(41) V prvom rade vás <musím> varovať, že nemôžem čakať dlhšie ako sedem dní.

4.7 Expresívne a satisfaktívne performatívy

Expresívne a satisfaktívne rečové akty môžu vyjadrovať pozitívne (*pochváliť*, *poďakovať*, *blahoželať*) alebo negatívne (*pokarhať*) reakcie hovoriaceho smerom k adre-

sátovi, prípadne ide o tzv. remediálne výpovede, ktorými sa hovoriaci snaží kompenzovať alebo aspoň zmierniť ohrozenie tváre adresáta (*ospravedlniť sa*).

Tabuľka 7. Kolokácie modálneho relátora *musieť* s expresívnymi a satisfaktívnymi performatívmi

	musím
pochváliť	59
poďakovať	51
blahoželať	2
pokarhať	2
ospravedlniť sa	21

Funkciou expresívnych a satisfaktívnych aktov je dať adresátovi najavo pozitívne, resp. záporné stanovisko k jeho konaniu, resp. stavu. Pokiaľ ide o profiláciu modálnych relátorov z hľadiska hedgingu, platí, že pre výpovede, ktorých KF je vyjadriť záporné stanovisko k adresátovi, je hedging jednoznačne prostriedkom suspendovania ilokučnej sily výpovede a jeho primárnou funkciou je minimalizovať straty, ktoré môže negatívne stanovisko adresátovi spôsobiť. Minimalizácia strát sa dosahuje tým, že sa hovoriaci skrýva za masku objektívnej nutnosti (nevyhnutnosti) takéhoto negatívneho vyjadrenia. Tou maskou je pre neho modálny relátor *musieť*.

(42) Pán Brock, obávam sa, že vás <musím> pokarhať.

V ostatných prípadoch je využitie modálnych relátorov *musieť* a *môcť* vo funkcii hedgingu rovnocenné. Uplatnenie modálneho relátora *musieť* sa spája často s prípadmi, keď hovoriaci formuluje svoju pochvalu v rozpore s očakávanou mienkou. V kolokačnom okolí týchto performatívov sa preto často vyskytuje koncesívne adverbiálne určenia, resp. partikuly s funkciou delimitácie.

(43) Napriek tomu <musím> chlapcov pochváliť, proti silnému súperovi odohrali výbornú hru.

(44) Aspoň za bojovnosť však <musím> chlapcov pochváliť.

(45) Hráčov však <musím> pochváliť za dobrý prístup.

(46) Hráčom však <musím> poďakovať za prístup a nasadenie.

V prípade tzv. remediálnych výpovedí dominuje hedging prostredníctvom modálneho relátora *musieť*. Pri remediálnych výpovediach ide o zmiernenie prípadných komunikačných škôd vyplývajúcich z takého správania hovoriaceho, ktorého dôsledkom je ohrozenie tváre adresáta. Prostriedkom participujúcim na kompenzácii tejto straty tváre je práve modálny relátor *musieť*, ktorým hovoriaci signalizuje nevyhnutnosť takéhoto remediálneho aktu z hľadiska dodržania zdvorilostných princípov komunikácie.

(47) Ja sa ti <musím> ospravedlniť, že meškám.

(48) Eragon, <musím> sa ti ospravedlniť za to, ako to celé vypálilo.

5. Modálny relátor *môcť*

5.1 Asertívne performatívy

Výpovede s asertívnou KF sa klasifikujú ako oznámenie, tvrdenie a hlásenie. Pri skúmaní modálnych relátorov ako modifikátorov asertívnych performatívov sme skúmali kolokácie modálneho relátora *môžem* so slovesami *oznámiť*, *povedať*, *konštatovať*,

pripomenúť, spomenúť, potvrdiť, vyhlásiť. V nasledujúcej tabuľke prinášame korpusové zistenia týkajúce sa výskytu spomínaných kolokácií.

Tabuľka 8. Kolokácie modálneho relátora *môcť* s asertívnymi performatívmi

	môžem
oznámiť	28
povedať	1236
konštatovať	82
pripomenúť	4
spomenúť	35
potvrdiť	147
vyhlásiť	61

Pokiaľ ide o hedging performatívov *oznámiť* a *konštatovať*, v zásade platí tendencia, že hedging prostredníctvom modálneho relátora *môcť* sa spája s komunikáciou informácie priaznivej pre adresáta. Pri hedgingu prostredníctvom modálneho relátora *môcť* sa ilokučná sila oznámenia fixuje, v rámci zdvorilostnej stratégie ide pri hedgingu prostredníctvom modálneho relátora *môcť* o maximalizáciu zásady sympatie v zmysle pragmatického konceptu pozitívnej zdvorilosti P. Brownovej a S. C. Levinsona (porovnaj Hirschová, 2006).

(49) Som rád, že vám <môžem> oznámiť, že sťahovanie sa uskutočnilo bezpečne a usporiadane.

(50) S potešením vám <môžem> oznámiť, že som našiel päť celkom pravých relikvií.

Pri performatívoch *potvrdiť* a *vyhlásiť* je preferovanejší hedging prostredníctvom modálneho relátora *môcť*. Možno to vysvetliť tým, že výpovede s týmito performatívmi presahujú rámec výpovedí s asertívnou KF a a blížia sa k významu deklaratívov. Výpovede s deklaratívnou KF sú definované ako výpovede, ktorými hovoriaci v danej situácii mení svet, resp. stav vecí (porovnaj Grepl – Karlík, 1998, s. 476). Jednou z rozhodujúcich komunikačno-pragmatických podmienok deklaratívnych výpovedí je, že hovoriaci musí byť na zmenu sveta, resp. stavu vecí kompetentný, t. j. musí mať schopnosť (resp. status) svet a stav vecí meniť. Táto charakteristika je kompatibilná práve so sémantickou charakteristikou modálneho relátora *môcť*, ktorú možno parafrázovať ako „mať možnosť alebo schopnosť“.

(51) K podpisu kontraktu síce ešte neprišlo, ale <môžem> potvrdiť, že sme prakticky dohodnutí.

(52) Práce na koncepcii už pokročili natoľko, že <môžem> verejne vyhlásiť, že rezort obrany uvažuje o redukcii.

5.2 Direktívne performatívy

Klasifikácia direktívnych rečových aktov sa zakladá na diferencovaní adhibitívnych a prohibatívnych direktívov, na stupni obligatórnosti direktívneho aktu a na preferencii hovoriaceho, resp. adresáta na ich uskutočnení (porovnaj Grepl – Karlík, 1998). Pri skúmaní modálnych relátorov ako modifikátorov direktívnych performatívov sme skúmali kolokácie modálneho relátora *môžem* so slovesami *požiadat'*, *prikázať*, *rozkázať* (rozkaz, príkaz), *poprosiť* (prosba), *navrhnuť*, *poradiť*, *odporučiť* (návrh, rada, odporúčenie), *vyzvať* (výzva), *ponúknuť*, *pozvať* (ponuka), *zakázať* (zákaz).

Tabuľka 9. Kolokácie modálneho relátora *môcť* s direktívnymi performatívmi

	môžem
požiadať	10
prikázať	0
rozkázať	0
poprosiť	16
navrhnúť	7
poradiť	61
odporučiť	36
vyzvať	0
ponúknuť	67
pozvať	4
zakázať	0

Použitie modálneho relátora *môcť* suspenduje ilokučnú silu direktívu, najčastejšie sa totiž objavuje v rámci interogatívnych viet. Možno ich interpretovať ako špecifickú zdvorilostnú stratégiu, ktorou sa maximalizuje takt hovoriaceho vo vzťahu k adresátovi, keďže interogatívna forma navodzuje dojem, že ide o otázku, ktorou sa hovoriaci len pýta na možnosť adresáta uskutočniť príslušný dej, simuluje teda vyššiu mieru dobrovoľnosti, preto sa používa častejšie pri direktíve adresovanom komunikač-nému partnerovi s vyšším statusom.

(53) Veličenstvo, <môžem> vás požiadať o súkromný rozhovor?

(54) Vaša ctihodnosť, <môžem> požiadať súd o chvíľu trpezlivosti?

Simulovanie vyššej miery dobrovoľnosti sa spája aj s využitím formálnej kvázi-podmienkovej vety. Využitie podmienky ako okolnosti, od ktorej závisí platnosť/pravdivosť propozičného obsahu, maximalizuje zásadu skromnosti v tom zmysle, že relativizuje komunikačne dominantnejšiu pozíciu produktora direktívneho aktu.

(55) Ak vás však <môžem> požiadať, istý veľavážený pán v sále potrebuje vašu pomoc.

Pokiaľ ide o výpovede s KF prosby, tie možno charakterizovať takýmto súborom pragmatických komponentov ako závislosť hovoriaceho od adresáta, dobrovoľnosť reakcie adresáta, relatívne nízka miera obligatórnosti, dominantná preferencia hovoriaceho (jeho preferenčný záujem na uskutočnení propozičného obsahu). Všetky tieto pragmatické komponenty participujú na subordinatívnom postavení hovoriaceho vo vzťahu k adresátovi výpovede. Termín subordinatívnosť nereflektuje spoločenský status hovoriaceho (z tohto hľadiska môžu byť rečové akty s KF prosby symetrické, ak majú hovoriaci a adresát rovnaký status, alebo asymetrické, ak majú hovoriaci a adresát nerovnaký status; porov. Hindelang, 1978, 1983, citované podľa Grepl – Karlík, 1998), ale len ten fakt, že v prípade prosby je realizácia propozičného obsahu ponechaná na vôli adresáta (dobrovoľnosť) a hovoriaci má záujem na realizácii toho obsahu (dominancia hovoriaceho).

(56) Ak vás < môžem> poprosiť, páči sa mu, ak ho volajú Ruka.

(57) „Andelík <môžem> pekne poprosiť tú minerálku bez citrónu?

(58) Ak vás <môžem> poprosiť, kufrík nechajte tu.

Ako direktívne rečové akty sa klasifikujú aj výpovede s KF ponuky, návrhu a rady. Ich spoločným znakom je, že reprezentujú nekategorickú výzvu, ktorej realizácia je ponechaná na vôli adresáta. Možno im teda priradiť pragmatické komponenty +dobrovoľnosť, +relatívne nízka miera obligatórnosti. Rozdiel medzi týmito KF mož-

no vidieť v tom, že rada reprezentuje rečový akt s dominantnou preferenciou adresáta, ponuka a návrh zasa rečový akt s dominantnou preferenciou oboch komunikačných partnerov. Korpusový výskum kolokácií modálnych relátorov s performatívmi *poradiť*, *navrhnuť*, *odporučiť*, *ponúknuť* jednoznačne preukázal hedging prostredníctvom modálneho relátora *môcť*.

(59) Dnes je pôstny deň, <môžem> vám ponúknuť fazuľovú polievku,“ ponúkla nám hostinská.

(60) Zriadenie poľnej stráže <môžem> odporučiť aj iným obciam.

Z hľadiska stupňa zdvorilosti predstavujú maximalizáciu zásady taktu interogatívne formy:

(61) Táto vec nie je veľmi dobrá, <môžem> vám ponúknuť niečo oveľa lepšie?

Pri KF návrhu, rady a ponuky sa v prípade hedgingu často vyskytujú konvencionalizované formy s formálne podmienkovou vetou. Hovoriaci pri nich vychádza z toho, že adresát má záujem na vykonaní propozičného obsahu a táto presupozícia sa vo výpovediach často explicitne tematizuje.

(62) Ak máte záujem, <môžem> prípadne ponúknuť aj ďalšie skvelé recepty z archívu.

Podmienkové konštrukcie tiež z hľadiska zdvorilostnej stratégie slúžia hovoriacemu na maximalizáciu zásady skromnosti:

(63) Ak vás <môžem> pozvať, raňajky sa podávajú v dôstojníckej jedálni.

5.3 Interogatívne performatívy

V rámci interogatívnych rečových aktov sme skúmali performatívy vyjadrujúce otázku a jej varianty: *opýtať sa*, *spýtať sa*, *(po)informovať sa*.

Tabuľka 10. Kolokácie modálneho relátora *môcť* s interogatívnymi performatívmi

	môcť
opýtať sa	22
spýtať sa	27
(po)informovať sa	7

Pri interogatívnych performatívoch sa hedging prostredníctvom modálneho relátora *môcť* používa na zdvorilé vyjadrenie výzvy adresátovi na dodanie informácie, ktorá hovoriacemu v danej komunikačnej situácii chýba. Medzi konvencionalizované výpovedné formy patrí najmä interogatívna veta a kvazisúvetná konštrukcia s formálne podmienkovou vetou.

(64) A ak sa <môžem> opýtať, vám sa s kým dobre spolupracovalo.

(65) John, <môžem> sa ťa opýtať na jednu veľmi osobnú vec?

(66) A <môžem> sa vás opýtať, prečo mi oznamujete túto smutnú správu.

5.4 Komisívne performatívy

V tejto podskupine sme skúmali performatívy vyjadrujúce sľub a jeho varianty (*sľúbiť*, *prisahať*, *zaviazať sa*) a odmietnutie (*odmietnuť*).

Tabuľka 11. Kolokácie modálneho relátora môcť s komisívnymi performatívmi

	môžem
sľúbiť	36
prisahať	1
zaviazať sa	0
odmietnuť	13

V prípade explicitných performatívnych formúl v rámci komisívnych KF nie je modifikácia predikátu modálnym relátorom typická. Hedging explicitných performatívnych formúl s komisívnymi KF sa vyskytuje len pri prototypových predikátoch *sľúbiť* a *odmietnuť*.

V prípade predikátu *sľúbiť* sa preferenčne využíva modálny relátor *môcť*, modálny relátor *musieť* je s predikátmi vyjadrujúcimi sľub a jeho varianty (prísahu, záväzok) sémanticky inkompatibilný. Sémantickú inkompatibilitu modálneho relátora *musieť* s týmito predikátmi možno vysvetliť tým, že v prípade komisívnych výpovedí ide prototypovo o záväzok hovoriaceho vykonať obsah výpovede v prospech adresáta. Sémantická inkompatibilita je teda daná dvoma momentmi: dobrovoľný záväzok hovoriaceho je v opozícii k sémantickému komponentu „objektívna nutnosť“ i k sémantickému komponentu „vyjadrenie cudzej vôle“, ktoré môže modálny relátor *musieť* vyjadrovať.

Kolokácia modálneho relátora *môcť* s predikátom *sľúbiť* funguje ako intenzifikátor ilokučnej sily komisívnych výpovedných aktov. Centrálny sémantický komponent possibility, ktorým sa indikuje schopnosť hovoriaceho vykonať to, čo je propozíčnym obsahom jeho výpovede, „záväzkovosť“ posilňuje (porovnaj Hirschová, 2006, s. 180). Korpusové doklady odhaľujú, že uplatnenie modálneho relátora *môcť* v rámci explicitnej performatívnej formuly s komisívnou KF sľubu sa realizuje najmä v tých prípadoch, keď nejde o reaktívny rečový akt, stimulovaný adresátom výpovede, ale o iníciačný akt, stimulovaný vôľou hovoriaceho:

(67) Už teraz <môžem> všetkým sľúbiť, že o rok budeme v tradícii pokračovať.

(68) Voličom <môžem> sľúbiť, že sa im za našu podporu odvd'ačíme.

Častý je tiež prípad tzv. podmieneného sľubu, pri ktorom sa tematizuje podmienenosť záväzku (táto podmienka sa vyjadruje formou vedľajšej vety podmienkovej) hovoriaceho v závislosti od adresáta:

(69) Ale ak nám poviete pravdu, <môžem> vám sľúbiť férové pojednávanie.

V prípade kolokácie modálneho relátora *môcť* a performatívu *odmietnuť* ide o frazeologizované vyjadrenie (neochotného) súhlasu formou opytovacej vety. Použitie modálneho relátora *môcť* je sémanticky ekvivalentné negovanému tvaru tohto modálneho slovesa, avšak z komunikačno-pragmatického hľadiska ide o minimalizačnú stratégiu z hľadiska uplatňovania maximy súhlasu, prostredníctvom ktorej sa minimalizuje komunikačné riziko vyplývajúce z redukcie možnostnej škály.

(70) Vari <môžem> odmietnuť vaše pozvanie?

(71) „Akože by som nešiel?“ odvetil tiger. „Vari <môžem> odmietnuť také pozvanie?“

5.5 Permisívne a koncesívne performatívy

Permisívne a koncesívne rečové akty vyjadrujú (ne)súhlas a jeho varianty, v našom materiáli sme skúmali performatívy *súhlasiť*, *uznať*, *priznať*, *pripustiť* a *odmietnuť*.

Tabuľka 12. Kolokácie modálneho relátora *môcť* s permisívnymi a koncesívnymi performatívami

	môžem
súhlasiť	18
uznať	0
priznať	21
pripustiť	4
odmietnuť	13

Prostredníctvom hedgingu modálnym relátorom *môcť* sa vyjadruje ochotný súhlas, pričom ilokučná sila takto vyjadreného súhlasu sa fixuje aj prostredníctvom sémantickej korešpondujúcich lexikálnych prvkov (*ľahko*, *bez problémov*), resp. tzv. exkluzívnymi partikulami (*len*, *iba*, *jedine*).

(72) Ja s tým <môžem> len súhlasím.

(73) S tým <môžem> veľmi ľahko súhlasím a zrejme aj ktokoľvek iný.

(74) S tým <môžem> len súhlasím.

5.6 Admonitívne performatívy

V našom materiáli sme v rámci triedy s KF varovania sme skúmali performatívy *varovať* a *vystríhať*.

Tabuľka 13. Kolokácie modálneho relátora *môcť* s admonitívnymi performatívami

	môžem
varovať	2
vystríhať	0

Pri varovacích výpovediach je hedging prostredníctvom modálneho relátora *môcť* zriedkavý. Vyskytuje sa len pri performatíve *varovať*, kde jeho funkciu možno opísať ako kompromis medzi snahou hovoriaceho dosiahnuť svoj cieľ (vyjadriť varovanie či výstrahu) a potenciálnym porušovaním zdvorilostného princípu. Zmiernenie porušovania zdvorilostného princípu sa dosahuje frazeologizovanou konštrukciou s formálne podmienkovou vedľajšou vetou, v ktorej ide o hedging performatívu prostredníctvom modálneho relátora *môcť*.

(75) Ale ak vás <môžem> varovať, momentálne sme v menšine.

5.7 Expresívne a satisfaktívne performatívy

Expresívne a satisfaktívne rečové akty môžu vyjadrovať pozitívne (*pochváliť*, *poďakovať*, *blahoželať*) alebo negatívne (*pokarhať*) reakcie hovoriaceho smerom k adresátovi, prípadne ide o tzv. remediálne výpovede, ktorými sa hovoriaci snaží kompenzovať alebo aspoň zmierniť ohrozenie tváre adresáta (*ospravedlniť sa*).

Tabuľka 14. Kolokácie modálneho relátora *môcť* s expresívnymi a satisfaktívnymi performatívmi

	môžem
pochváliť	24
poďakovať	13
blahoželať	4
pokarhať	0
ospravedlniť sa	1

Hedging prostredníctvom modálneho relátora *môcť* fixuje ilokučnú silu týchto rečových aktov. Z hľadiska zdvorilostnej stratégie ide o ocenenie adresátovej pozitívnej tváre, rovnako ako o vyjadrenie, že hovoriaci sa s adresátovou pozitívnou tvárou stotožňuje, že vyznáva rovnaké alebo podobné hodnoty. Ide vlastne o maximalizáciu zásady sympatie.

(76) Za dnešné preteky <môžem> Veroniku iba pochváliť.

(77) Som rád, že sa <môžem> poďakovať tým, ktorí aspoň to zabezpečili.

(78) Je mi potešením, že <môžem> poďakovať Patricii Van der Leun, svojej mimoriadnej asistentke.

Literatúra:

BENEŠOVÁ, Eva: Syntax slovesné modality. In: Čas a modalita v češtině. Praha: Univerzita Karlova 1971, s. 97 – 122.

DOLNÍK, Juraj: Werthaltung und Modalität. In: Modality in Slavonic Languages: New Perspectives. B. Hansen – P. Karlík (eds.). München: Verlag Otto Sagner 2005, s. 25 – 38.

Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2002.

GREPL, Miroslav – KARLÍK, Petr: Skladba češtiny. Olomouc: Votobia 1998.

HIRSCHOVÁ, Milada: Pragmatika v češtině. Olomouc: Univerzita Palackého 2006.

KESSELOVÁ, Jana: Áno, ale... (o komunikačnom potenciáli adverbatívnych operátorov). In: Slovo o slove. Zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy. Roč. 13. Prešov: Katedra komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, 2007, s. 127 – 134.

SCHRÖDER, Hartmut – ZIMMER, Dagmar: Hedging Research in Pragmatics: A Bibliographical Research Guide to Hedging. Dostupné na WWW: <http://www.sw2.euv-frankfurt-o.de/Publikationen/Hedging/zimmer/zimmer.html>

Slovenský národný korpus. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2005. Dostupný z WWW: <http://korpus.juls.savba.sk>.

SWEETSER, Eve: From etymology to pragmatics. Metaphorical and cultural aspects of semantic structure. Cambridge Studies in Linguistics. 54. Cambridge: Cambridge University Press 1990.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu VEGA č. 1/0625/08 *Verbálny aspekt a modálne verbá v slovenčine*.